

Briga o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi

Stepan, Marta

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:083300>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-12**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Marta Štepan

BRIGA O DJECI BEZ ODGOVARAJUĆE
RODITELJSKE SKRBI

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2023

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Marta Stepan

BRIGA O DJECI BEZ ODGOVARAJUĆE
RODITELJSKE SKRBI

ZAVRŠNI RAD

Mentorica:

Izv. prof. dr. sc. Marijana Kletečki Radović

Zagreb, 2023.

Posebnu zahvalu upućujem svojoj obitelji koja me podupirala od početka na mom putovanju. Hvala vam što ste se pobrinuli da mi kroz ove 4 godine ništa ne fali, hvala na svakom savjetu i podršci.

Zatim hvala mojim prijateljima koji su uvelike olakšali studiranje i učinili Zagreb novim domom. Uz obitelj i prijatelje, najveće hvala ide Karlu, osobi koja je uvijek tu za mene i koja me potiče da budem još bolja i stremim k još većim uspjesima.

Također, hvala i mentorici izv. prof. dr. sc. Marijani Kletečki Radović!

Sadržaj

1. UVOD.....	1
2. RIZICI I ČIMBENICI ZA IZDVAJANJE DJETETA IZ OBITELJI	4
2.1. Čimbenici izdvajanja.....	5
2.2. Procjena rizika.....	7
3. OBITELJSKOPRAVNI ASPEKT IZDVAJANJA DJECE	9
3.1. Mjera žurnog izdvajanja i smještaja djeteta izvan obitelji.....	11
3.2. Mjera oduzimanja prava roditelju da živi sa svojim djetetom i odgaja ga.....	12
3.3. Mjera lišenja roditeljske skrbi.....	13
3.4. Izdvajanje djece iz obitelji kao mjera socijalne skrbi	14
4. ULOGA SUSTAVA SOCIJALNE SKRBI I DJELOTVORNO VOĐENJE SLUČAJA U SKRBI ZA DJECU	17
4.1. Sigurnost i dobrobit djece, vođenje slučaja te ključni izazovi prakse.....	17
4.2. Instrumenti socijalnog rada za procjenu obiteljske situacije i potreba djece..	19
5. ZAKLJUČAK.....	22
POPIS TABLICA	23
LITERATURA	24

Briga o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi

Sažetak

Najvažnije i najbolje okruženje za djetetov rast i razvoj je obitelj. Ipak sva djeca ne odrastaju u svojoj obitelji zbog raznih otegotnih čimbenika. Ako neka djeca nemaju mogućnost stabilnog i podržavajućeg rasta i razvoja u svojoj obitelji tada država kroz sustav socijalne skrbi osigurava brigu i skrb kroz alternativne oblike smještaja. Briga o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi osigurava se djeci bez roditelja, djeci čiji se roditelji ne mogu trenutno ili dugoročno brinuti o njima te zlostavljanoj djeci. U Republici Hrvatskoj država je dužna pomoći roditeljima u izvršavanju roditeljske uloge s ciljem zadržavanja djeteta u za njega prirodnom, obiteljskom okruženju. Ako takva mogućnost ne postoji, temeljem Obiteljskog zakona i Zakona o socijalnoj skrbi dijete se izdvaja iz obitelji te mu se osigurava optimalan oblik alternativne skrbi. U Hrvatskoj postoje različiti oblici smještaja za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi poput dječjih domova, domova obiteljskog tipa ili udomiteljskih obitelji. Sustav brige o djeci teži većoj deinstitucionalizaciji te se preferiraju rješenja alternativnih oblika smještaja koji odgovaraju potrebama i razvojnim zahtjevima djece koja se izdvajaju iz svojih primarnih obitelji. Značajnu ulogu u tom procesu imaju socijalni radnici koji temeljem ovlasti vode slučaj s fokusom na procjenu rizika i osiguravanje dobrobiti djeteta.

Ključne riječi: djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi, čimbenici izdvajanja iz obitelji, obiteljsko pravna zaštita, sustav socijalne skrbi, vođenje slučaja u skrbi za djecu

Children without adequate parental care

Abstract:

The most important and best environment for a child's growth and development is the family. However, not all children grow up in their family due to various aggravating factors. If some children do not have the possibility of stable and supportive growth and development in their family, then the state through the social welfare system provides care through alternative forms of accommodation. Care for children without adequate parental care is provided to children without parents, children whose parents cannot take care of them at the moment or in the long term, and abused children. In the Republic of Croatia, the state is obliged to help parents fulfill their parental role with the aim of keeping the child in a natural, family environment. If such a possibility does not exist, based on the Family Law and the Social Welfare Law, the child is separated from the family and is provided with an optimal form of alternative care. In Croatia, there are different forms of accommodation for children without adequate parental care, such as children's homes, family-type homes or foster families. The child care system tends to be more deinstitucionalized, and solutions of alternative forms of accommodation are preferred that correspond to the needs and developmental requirements of children who are separated from their primary families. A significant role in this process is played by social workers who, based on

their authority, manage the case with a focus on risk assessment and ensuring the well-being of the child.

Keywords: children without adequate parental care, factors of separation from the family, family legal protection, social welfare system, case management in child care

Izjava o izvornosti

Ja, Marta Stepan (ime i prezime studenta/ice) pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor/ica završnog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristio/-la drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Ime i prezime: Marta Stepan

Datum: 5. rujna 2023.

1. UVOD

Svako dijete ima pravo na život, zdravlje i skrb, ali kako bi dijete ostvarilo svoj puni potencijal i razvilo se potrebna mu je odgovarajuća i adekvatna skrb, briga, pažnja i njega. Ukratko, potrebna mu je odgovarajuća briga i pažnja odraslih osoba iz njegovog okruženja. Prirodno mjesto za djetetov rast i razvoj te mjesto gdje dobiva brigu i pažnju odraslih je obitelj. Republika Hrvatska putem raznih pravnih legislativa i zakona, posebno Obiteljskog zakona, štiti pravo djeteta na život u obitelji. To je vidljivo i iz Konvencije o pravima djeteta (1989.) koju je Republika Hrvatska ratificirala te se na taj način obvezala na njenu provedbu. U Konvenciji (1989.) se izrijekom navodi da „...dijete, radi potpunog i skladnog razvoja svoje osobnosti, treba rasti u obiteljskoj sredini, u ozračju sreće, ljubavi i razumijevanja”, te da je obitelj „temeljna društvena skupina i prirodno okruženje za odrastanje i dobrobit svih njenih članova, a posebice djece“. Obitelj, kako navodi Hrvatska enciklopedija, je osnovna društvena skupina koja je povezana srodstvom, a utemeljena je na braku i zajedničkom životu užega kruga srodnika, prije svega roditelja, koji vode brigu o djeci (svojoj ili posvojenoj) i odgajaju ih (Hrvatska enciklopedija, 2022.). Roditelji, dakle, brinu o svojoj djeci i odgajaju ih. Prema tome, roditeljstvo i roditeljske obveze regulirane su nizom zakona u Hrvatskoj. Tako, Obiteljski zakon (NN 103/15) navodi da „*roditeljsku skrb čine odgovornosti, dužnosti i prava roditelja, u svrhu zaštite i promicanja djetetovih osobnih i imovinskih prava te dobrobiti. Roditeljsku skrb roditelji su dužni ostvarivati u skladu s djetetovim razvojnim potrebama i mogućnostima*“. Također u čl. 91. st. 2. istog zakona navodi se kako se roditelj ne može odreći svog prava na roditeljsku skrb. Pod roditeljskom skrbi podrazumijeva se pravo i zaštita djetetovog prava na: „*zdravlje, razvoj, njegu, zaštitu, odgoj i obrazovanje, uspostavljanje odnosa te određivanje mjesta stanovanja*“ (Obiteljski zakon, NN 103/15). Jovančević (2008.) navodi kako je obiteljsko okruženje posebno važno u prve tri godine djetetova života jer se tada postiže privrženost između djeteta i roditelja. Također, autor ističe kako roditelji imaju vrlo snažan utjecaj na tjelesni, psihološki i socijalni razvoj djeteta. Autor još navodi da poremećaji tih odnosa, kao što su primjerice odvajanje od roditelja ili traumatična iskustva s roditeljima, narušavaju djetetov razvoj. Hrabar (2005.) navodi kako obitelj, koju čine roditelji i djeca, predstavlja najpoželjniji okvir obiteljskog života koji svojom strukturom djetetu omogućuje zdravo odrastanje,

sazrijevanje i formiranje u odgovornu odraslu osobu. Ipak, neka djeca nemaju priliku odrastati i sazrijevati u svojoj biološkoj obitelji iz raznih razloga. Neka djeca nemaju roditelje ili pak ne odrastaju u obiteljskom okruženju. U takvim slučajevima uskače sustav socijalne skrbi. Djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi nastoji se putem sustava socijalne skrbi pružiti odgovarajuća skrb. Ovu skupinu čine djeca bez roditelja, djeca žrtve obiteljskog nasilja, djeca s problemima u ponašanju i djeca s teškoćama u razvoju (Vučković, Ručević 2017.). Za ovu sferu, najvažniji je Zakon o socijalnoj skrbi (NN 18/22). U ovom zakonu socijalna skrb definirana je kao „*organizirana djelatnost od javnog interesa čiji je cilj pružanje pomoći socijalno ugroženim osobama, kao i osobama u nepovoljnim osobnim ili obiteljskim okolnostima*“ te da socijalna skrb obuhvaća prevenciju, pomoć i podršku pojedincu, obitelji i skupinama, kako bi se unaprijedila kvaliteta života, te poticalo promjene i osnaživanje korisnika, zbog njihovog aktivnog uključivanja u zajednicu (Zakon o socijalnoj skrbi, NN 18/22). Nadalje, ovaj Zakon navodi kako se skrb „*izvan vlastite obitelji osigurava djeci bez roditelja, djeci koju roditelji zanemaruju ili zlorabe svoje roditeljske dužnosti, te djeci i mlađim punoljetnicima s poremećajima u ponašanju*“. Također, skrb će biti osigurana i djeci čiji su roditelji zbog bolesti ili drugih teškoća u nemogućnosti da skrbe o njima (Zakon o socijalnoj skrbi, NN 18/22). Dijete kojem je privremeno ili trajno uskraćeno obiteljsko okruženje ili koje zbog vlastite dobrobiti ne smije ostati u obiteljskom okruženju, ima pravo na posebnu zaštitu i pomoć države. Takva skrb može uključivati posvojenje, udomiteljstvo ili kad je to nužno smještaj u odgovarajuće institucije koje skrbe o djeci (Konvencija o pravima djeteta, 1989., čl. 20). U Europi se tijekom 20. st. skrb za djecu razvijala i ostvarivala na različite načine. Od povećane institucionalne skrbi do današnjeg trenda sve veće deinstitutionalizacije skrbi za djecu te nastojanja da što više djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi bude smješteno u nekom od neinstitutionalnih oblika skrbi kao što su udomiteljstvo ili pak posvojenje (Branica, 2006.). Organizirana skrb za djecu svakako je od općeg interesa za društvo i državu, a institucionalni oblik skrbi je perzistentan u Europi tijekom cijelog 20. st. pa tako i u Hrvatskoj. Ipak, sve je veći trend ka smanjenju institucionalnog smještaja djece te povećanju oblika i načina neinstitutionalne skrbi (Branica, 2006.). U novije se vrijeme, sukladno procesu deinstitutionalizacije (Žganec i Kujundžić, 2003.), sve više djece smještava u udomiteljske obitelji. Shulman još 1965. godine naglašava (prema

Kadushin, 1980.) kako institucionalna skrb treba biti „*tretman izbora, a ne tretman pomanjkanja*“. Istu stvar, kaže Sladović Franz, bi bilo dobro primijeniti i na udomiteljski smještaj, kao i na smještaj u obiteljske domove – prema autorici, ovakvi tipovi smještaja trebaju biti odabrani prema potrebama djeteta i mogućnostima koje udomiteljska obitelj, odnosno obiteljski dom ima (Sladović Franz, 2004). Sukladno tome, u ovom radu biti će prikazani rizici i čimbenici koji uopće mogu dovesti do izdvajanja djeteta iz obitelji, zatim obiteljskopравни aspekt izdvajanja djece s naglaskom na mjere koje su u toj domeni relevantne i na kraju uloga sustava socijalne skrbi te djelotvorno vođenje slučaja u skrbi za djecu.

2. RIZICI I ČIMBENICI ZA IZDVAJANJE DJETETA IZ OBITELJI

Svako donošenje odluka o zaštiti djece je zahtjevno i izazovno (Thompson i Stewart, 2016.). Kada postoji slučaj zanemarivanja ili zlostavljanja u obitelji, država intervenira na način da želi što je više moguće zaštititi razvoj i dobrobit djeteta ili mlade osobe koja je u opasnosti te u težim situacijama može doći i do izdvajanja djeteta iz obitelji (Delgado, Pinto i Carvalho, 2017). Suvremena skrb za djecu koja odrastaju u obiteljima kod kojih se javljaju socijalni rizici obilježena je s dva načela: prvo je pravo djeteta na odrastanje u obitelji, a drugo je pravo djeteta na razvoj svojih potencijala i na zaštitu od svih oblika ugrožavanja (Ajduković, Sladović Franz, Kregar 2005.). Prema tome, sustav socijalne skrbi i sustav socijalne politike treba osigurati zaštitu ovih temeljnih načela. Dakle, konvencije i zakoni u ovoj sferi trebaju ići u smjeru zaštite ovih načela te učiniti sve kako bi se različiti rizici prevenirali te, po mogućnosti, spriječili izdvajanje djece iz obitelji (Ajduković, Sladović Franz, Kregar 2005.). Ipak, ove stvari se teško postižu i za to je potrebno puno truda i vremena, tako da je unatoč svemu uvijek potrebno poboljšati neka područja. Rizici i dalje postoje te se neka djeca svakako moraju izdvojiti jer im je razvoj u obitelji ugrožen unatoč svim naporima sustava (Ajduković, Sladović Franz, Kregar 2005.). Ajduković (2004.) navodi da je iskustvo života u obitelji važan i nezamjenjiv oblik socijalizacije. Također, kaže da oblici zbrinjavanja djece izvan biološke obitelji trebaju što više nalikovati iskustvu života u obitelji – prije svega, to može omogućiti kvalitetno udomiteljstvo i domovi obiteljskog tipa (Ajduković, 2004.). Dječji domovi su zadnji izbor i to samo kada je baš taj tip smještaja najbolji za dobrobit djeteta, kaže Ajduković (2004.). Kako bi se obavljao dobar preventivan rad s obiteljima koje su u riziku od izdvajanja djece vrlo je važna dobra obiteljska politika i jak, razvijen sustav socijalne skrbi (Ajduković, Sladović Franz, Kregar 2005.). Kao glavni razlozi izdvajanja djece iz obitelji u europskim zemljama navode se zlostavljanje i zanemarivanje, dok se u zemljama Srednje i Istočne Europe češće navode siromaštvo i slabi socijalni uvjeti (Ajduković, Sladović Franz, Kregar 2005.). Ajduković, Sladović Franz i Kregar (2005) navode da je ovo odraz slabih i nedostatnih socijalnih usluga i nedovoljnog pružanja podrške obiteljima te ističu da su nezaposlenost, socijalna nesigurnost i osiromašenje kao popratne pojave tranzicije dovele do sve većeg broja djece beskućnika, napuštene i ostavljene djece. U Hrvatskoj je osnovni kriterij za izdvajanje

ugrožavanje normalnog psihofizičkog razvoja (Sladović Franz, 2004.). Također, kumulativne okolnosti koje se navode kao razlozi za izdvajanje su siromaštvo, alkoholizam, nezaposlenost, ali ne kao samostalni razlozi, nego kao razlozi koji djeluju s ostalim rizičnim čimbenicima (Ajduković, Sladović Franz, Kregar 2005.). Konačan moment za izdvajanje je dojava o teškom zlostavljanju ili kada situacija u obitelji, koja je već neko vrijeme pod nadzorom, eskalira (Ajduković, Sladović Franz, Kregar 2005.). Sladović Franz i Mujkanović (2003.) navode da se djeca najviše izdvajaju iz višestruko problematičnih obitelji te da u kontakt sa sustavom dolaze tek kada su rizici u obitelji već jako vidljivi, a tada je, kako navode autorice, za bilo kakve mjere podrške već kasno.

2.1. Čimbenici izdvajanja

Razlozi za izdvajanje su vrlo važni jer se prema tome dalje odabire pravilan oblik smještaja za svako dijete, planiraju se intervencije koje su potrebne za pomoć i podršku kako djetetu tako i obitelji te kako bi se pružila ciljana psihosocijalna pomoć (Ajduković, Sladović Franz, Kregar 2005.). U zaštiti dobrobiti djece ključni akter je područni ured zavoda za socijalnu skrb, s obzirom da je prisutan u svim segmentima rada s djecom čiji je razvoj ugrožen u obitelji. Područni ured zavoda za socijalnu skrb aktivan je dionik procesa; od prepoznavanja rizika, procjenjivanja, planiranja i provođenja intervencija usmjerenih na podršku, pomoć i nadzor roditelja, te zbrinjavanje djeteta, do praćenja djelotvornosti zaštite i suradnje sa svim drugim dionicima (Karačić, 2021.) Horvat-Alajbegović (2013.) naglašava kako socijalni radnici u postupcima koji se tiču zaštite djece postupaju prema prijavama od strane osoba koje su u okruženju djece ili postupaju prema obitelji tijekom tretmana u koji je obitelj uključena (Horvat-Alajbegović, 2013.). Također, djeca se ne izdvajaju samo zbog jednog razloga, već mora biti kumulativno prisutno više razloga koji su u međusobnoj interakciji kako bi došlo do izdvajanja djeteta (Ajduković, Sladović Franz, Kregar 2005.). Autorice ističu kako se kao najčešći razlozi za izdvajanje navode siromaštvo, zanemarivanje i poremećeni odnosi u obitelji. Ajduković, Sladović Franz i Kregar (2005.) navode i ostale razloge, a to su dakle, zlostavljanje, seksualno zlostavljanje, umrli, nestali ili kronično bolesni roditelj te roditelj koji je u zatvoru te

dijete koje je napušteno. Slijedom toga, najučestaliji stresni događaji kojima su djeca bila izložena prije izdvajanja su zanemarivanje kao najčešći, zatim, alkoholizam, siromaštvo, nezaposlenost i verbalno nasilje između roditelja (Ajduković, Sladović Franz, Kregar 2005.). Ostali stresni događaju su tjelesno i psihološko zlostavljanje, fizičko nasilje među roditeljima, smrt roditelja, ozbiljna bolest roditelja, odlazak jednog od roditelja, razvod, mentalna bolest roditelja, ovisnost roditelja, seksualno zlostavljanje i sl. (Ajduković, Sladović Franz, Kregar 2005.). Može se uočiti da se razlozi izdvajanja djece iz vlastite obitelji nisu puno promijenili, a to dokazuje deset godina mlađe istraživanje koje su napravile autorice Svalina i Čop (2015.) koje također opisuju da su neki od razloga za izdvajanje upravo bolest roditelja, neodgovarajući higijenski uvjeti, povijest zlostavljanja ili zanemarivanja itd.. Autorice Svalina i Čop (2015) su pronašle kako se ovisnost pojavljuje kao najčešći razlog koji roditelje onemogućava u pružanju adekvatne skrbi o djeci te je podjednako prisutna ovisnost o alkoholu i teškim drogama. Također, prisustvovanje djece obiteljskom nasilju je važan čimbenik koji može biti odlučujući kod davanja mišljenja i odluke stručnih radnika je li dijete potrebno izdvojiti iz obitelji ili ne (Svalina i Čop, 2015). Važno je istaknuti i da navedeni rizici mogu dovesti i do ozbiljnih zdravstvenih i socijalnih posljedica jer se u takvim slučajevima često zanemaruju standardi higijene i osnovne skrbi roditelja o sebi i djeci, obiteljski prihod pada ili je korišten za zadovoljavanje potreba roditelja, a osnovne potrebe djece zapuštene su zbog potreba roditelja, a postoji i značajan rizik da roditelji budu sudionici kriminalnih aktivnosti. Ovakve obitelji se zbog svega navedenog otuđuju, a njihove socijalne mreže bivaju narušene. Otegotna okolnost može biti i činjenica da su problemi ponekad skrivani od socijalne mreže koja bi potencijalno mogla pružiti podršku djetetu, a društveni život je usredotočen na potrebe roditelja (Ajduković, Sladović Franz i Laklija, 2015.). Postupak izdvajanja i smještaja djeteta izvan vlastite obitelji mora se pokrenuti na zahtjev roditelja ili skrbnika, ali može se pokrenuti i po službenoj dužnosti podružnice ureda zavoda za socijalnu skrb prema prebivalištu djeteta. Ipak, smještaj se ne može realizirati bez rješenja podružnice ureda zavoda za socijalnu skrb te je isti dužan prije smještaja pribaviti suglasnost roditelja ili odluku suda kojom se nalaže smještaj djeteta i njegovo povjeravanje na čuvanje i odgoj drugoj osobi ili ustanovi (Centar za socijalnu skrb Zagreb, 2022). Prije samog izdvajanja, važno je napraviti procjenu rizika. Kod procjene razvojnih rizika

djeteta koristi se Lista za procjenu razvojnih rizika, Lista je sastavljena od podataka o djetetu, podataka o roditeljima te rizika. Rizici mogu biti procijenjeni na skali od 0 do 3; gdje 0 predstavlja nepostojanje rizika, 1 postojanje umjerenog rizika, 2 postojanje umjerene razina rizika i 3 postojanje visoke razine rizika. Kod ove Liste postoji i diskrecijska ocjena – ocjenu može donijeti tim ili socijalni radnik kao voditelj slučaja, a donosi se kada navedena razina rizika ne odgovara stvarnoj. Ako se radi o okolnostima koje navode na sumnju o tome da je sigurnost djeteta ugrožena, nužno je prvo procijeniti sigurnost i ako je sumnja opravdana, odmah zaštititi dijete u obitelji ili izvan nje pri čemu se ispunjava Lista za procjenu sigurnosti djeteta. Čest je slučaj da kada je dijete sigurnosno ugroženo, tada je i razvojno ugroženo, pa se u tom slučaju radi i procjena razvojnih rizika. No, procjenjivanje razvojnih rizika vrši se tek kad je dijete sigurno, dakle kada nije životno ugroženo (Ajduković, 2015.). Važno je naglasiti kako je u vrijeme pandemije COVID 19 procjena rizika bila znatno otežana jer službe za zaštitu djece nisu mogle biti u direktnom radu s djecom jer se nastojalo spriječiti zarazu virusom (Howard, Wilke i Pop, 2020.).

2.2. Procjena rizika

Jedna od najvažnijih uloga socijalnih radnika je ispravno identificirati kada je dijete u riziku i u opasnosti od povrede (Wilkins, 2015.). Procjena rizika u socijalnom radu je složen proces. Kod procjene rizika socijalni radnici i drugi članovi tima susreću se s nedobrovoljnim, neprijateljski usmjerenim ili popustljivim roditeljima kao i sa prestrašenom i ljutom djecom, što sam proces čini dodatno izazovnim. Unatrag desetak godina, a s namjerom da se proces procjene učini efikasnijim, razvijaju se alati socijalnog rada za procjenu rizika. Ti alati prošli su kroz empirijske provjere. Dokazano je kako primjena alata za procjenu zajedno s mišljenjima stručnjaka pokazuje veći stupanj točnosti u prosudbi nego samo profesionalna prosudba (Shlonsky i Wagner, 2005.; prema Wilkins 2015.). S obzirom da je procjena rizika izazovan proces, nastojalo se razvitkom instrumenata za procjenu rizika pokriti veliku širinu životnih situacija koje mogu nastati. Stoga, instrumenti za procjenu rizika uključuju vrlo široke kategorije područja kao što su zlostavljanje i zanemarivanje, opisi

ponašanja, postupci za određivanje razina rizika i standardizirane obrasce za bilježenje navedenih informacija (D`Andrade, Benton i Austin, 2014.). Rizični čimbenici definiraju se kao vjerojatnost budućih problema i tu onda spadaju npr. svi utjecaji koji povećavaju vjerojatnost ozbiljnih poteškoća u procesu socijalizacije i postizanju sveopće dobrobiti djeteta te u pravilu niti jedna poteškoća sama ne izaziva ozbiljnu prijetnju, već proces interakcije oblikuje ponašanja i stvara probleme tijekom vremena (Ajduković, Sladović Franz i Laklija, 2015.) Ajduković, Sladović Franz i Laklija (2015.) navele su kako istraživanja prakse pokazuju da postoji relativno slaba objektivnost, u smislu vjerojatnosti donošenja istih odluka od strane različitih stručnjaka, te da je ona najveći problem u području donošenja odluka u zaštiti djece (Ajduković, Sladović Franz i Laklija, 2015.). Zbog toga se sve više inzistira na što je moguće većoj objektivnosti i konzistentnosti te standardizaciji u djelatnosti s djecom u riziku te se potiče često korištenje lista za procjenu rizika kako bi se organizirali prikupljeni podaci prema ključnim područjima koja zatim ukazuju da je dijete izloženo niskom, umjerenom ili visokom riziku ugrožavanja u obitelji (Ajduković, Sladović Franz i Laklija, 2015.). „Kostur“, „temelj“, može se reći i „kompas“ za sve aktivnosti u svim sustavima u zaštiti dobrobiti djece je procjena razine ugroženosti djeteta (Ajduković, 2021.). Procjena sigurnosti djeteta je proces kojim se određuje je li ili nije neposredno ugrožen život djeteta. Kada postoji jedna ili više prijetnji sigurnosti, a roditelj ne štiti dijete, smatra se da dijete nije sigurno i analizira se koje su intervencije potrebne i moguće da se otkloni prijetnja ili zaštiti dijete kada ona nastupi (Sladović Franz, 2015.). Procjena sigurnosti usmjerena je na prepoznavanju one djece koja zahtijevaju trenutačnu intervenciju kako bi se spriječila ozbiljna šteta za zdravlje, a u krajnjem slučaju i za život djeteta što često uključuje i izdvajanje iz obitelji.

3. OBITELJSKOPRAVNI ASPEKT IZDVAJANJA DJECE

Ustav Republike Hrvatske štiti obitelj kao stup društva te je obitelj pod osobitom zaštitom države (URH čl.62). Članak 63. Ustava govori kako država štiti materinstvo, djecu i mladež te stvara socijalne, kulturne, materijalne, odgojne i druge uvjete kojima se promiče ostvarivanje prava na dostojan život. Sustav zaštite prava i interesa djece razvio se postupno. Povrede dječjih prava postoje od davnina, no, tek s razvojem svijesti o nužnosti zaštite dobrobiti djeteta pravnim uređenjem, društvo je postiglo adekvatnu regulaciju te sustav reakcije na povrede dječjih prava (Svalina, Čop 2015.). Zakonodavac je imao u vidu načelo zaštite dobrobiti djeteta te je propisao različite mogućnosti zaštite, sve ovisno o vrsti i jačini povrede prava djeteta te nizu drugih obiteljskopравnih čimbenika, koji će u konačnici utjecati na odluku o primjeni najadekvatnije mjere djetetove zaštite (Svalina, Čop 2015.). Na međunarodnoj razini, što se tiče dokumenata obiteljskopравne zaštite djece, veliku važnost ima Opća deklaracija o ljudskim pravima. U toj deklaraciji bilo je prvo javno definiranje prava – građanskih, političkih, socijalnih, kulturnih i ekonomskih. Time stječe najvažnije mjesto u afirmaciji ljudskih prava općenito, ima moralnu vrijednost i postavlja temelje zakonima i ustavima suvremenih država (Svalina, Čop 2015.). Povijesno prvi dokument koji regulira isključivo prava djeteta je Deklaracija Lige naroda „Opća prava djeteta“; ovaj dokument je postavio načela koja će dalje poslužiti kao glavne smjernice svih budućih dokumenata u daljnjem razvoju prava djece (Svalina, Čop 2015.). Još jedan vrlo važan dokument za regulaciju prava djeteta je i Deklaracija o pravima djeteta koja je kasnije pretvorena u Konvenciju o pravima djeteta čiji se značaj vidi u definiranju univerzalnih načela, koje država potpisnica mora u okvirima svoje suverenosti jamčiti svakom djetetu, a zatim i u njezinoj pravnoj snazi jer je ona pravno obvezujući akt. Njen značaj vidi se i u njenom obvezujućem učinku prema stranci državi potpisnici na pridržavanje odredbi, kao i nadzor nad izvršavanjem obveza (Svalina, Čop 2015.). Konvencija definira dijete kao pravni subjekt koji ima pripadajuća prava, tako dakle dijete nije samo osoba koja treba posebnu zaštitu nego osoba koja ima i neka prava. Također određuje da je dijete osoba do osamnaeste godine života, osim ako se zakonom koji se primjenjuje na dijete, granica punoljetnosti ne odredi drugačije te određuje obveze koje države imaju nakon ratifikacije Konvencije

(Svalina, Čop 2015.). Hrvatski zakonodavac iz Konvencije je preuzeo koncept “najbolji interes djeteta”, te ga je postavio kao temeljno načelo hrvatskog obiteljskog zakonodavstva (Korać, 2003.). Ovaj standard u hrvatskom se pravnom sustavu navodi kao načelo zaštite dobrobiti i prava djeteta. Hrvatsko obiteljsko zakonodavstvo implementiralo je i ostala načela Konvencije o pravima djeteta što se posebno očituje u Obiteljskom zakonu iz 1998. godine, zatim u Obiteljskom zakonu iz 2003. godine i njegovim daljnjim izmjenama i dopunama te u Obiteljskom zakonu iz 2015. godine (Korać, 2003.). Članak 84. Obiteljskog zakona navodi da dijete ima pravo na skrb za život i zdravlje, na sigurnost i odgoj u obitelji, na život sa svojim roditeljima, a ako oni žive odvojeno onda na roditeljsku skrb obaju roditelja (Obiteljski zakon NN 103/15 čl. 84). Ovo se može povezati također s odredbom Obiteljskog zakona koja kao jedno od prava iz roditeljske skrbi ističe pravo roditelja na život sa svojim djetetom, osim ako je to u suprotnosti s dobrobiti djeteta (Obiteljski zakon NN 103/15). Obiteljski zakon uz to što regulira i određuje prava i dužnosti roditelja i djece, propisuje i mjere za zaštitu prava i dobrobiti djeteta. Ove mjere dijele se na mjere za zaštitu osobnih interesa djeteta i mjere za zaštitu imovinskih interesa djeteta (Obiteljski zakon NN 103/15). Kod mjera za zaštitu osobnih interesa djeteta razlikuju se preventivne i represivne mjere (Svalina, Čop 2015.). Preventivne mjere su mjera upozorenja na pogreške i propuste u ostvarivanju skrbi o djetetu, mjera stručne pomoći i potpore u ostvarivanju skrbi o djetetu i mjera intenzivne stručne pomoći i nadzora nad ostvarivanjem skrbi o djetetu (čl. 134.). Ovo su tri mjere koje su u nadležnosti centra za socijalnu skrb, četvrta mjera je mjera žurnog izdvajanja i smještaja djeteta izvan obitelji, no ona već spada u represivne mjere. Represivne mjere su također i oduzimanje prava roditelju da živi sa svojim djetetom i da ga odgaja (čl. 155.), mjera upućivanja djeteta u ustanovu za socijalnu skrb, udomiteljskoj obitelji ili drugoj osobi (čl. 150.), mjera lišenja roditeljske skrbi (čl. 170.) te zabrana neovlaštenog približavanja (čl. 154.) te mjera upućivanja djeteta s problemima u ponašanju radi pomoći u odgoju udomiteljskoj obitelji ili ustanovi socijalne skrbi (čl. 164.). Sve navedene represivne mjere, osim mjere žurnog izdvajanja, u nadležnosti su suda (Obiteljski zakon NN 103/15). Za potrebe ovog rada detaljnije će biti analizirana žurna mjera izdvajanja i smještaja djeteta izvan obitelji, mjera oduzimanja prava roditeljima na život s djetetom te mjera lišenja roditeljske skrbi, s obzirom da do primjene

navedenih mjera dolazi kada se pojavi potreba zaštite najugroženijih djetetovih prava kao što su pravo na život, zdravlje, cjelovit razvoj. Također, primjenom ovih mjera nužno dolazi do prestanka zajedničkog života roditelja i djeteta i potrebno je vrlo oprezno i pozorno pristupati kod procjene i donošenja ovih mjera (Svalina, Čop 2015.).

3.1. Mjera žurnog izdvajanja i smještaja djeteta izvan obitelji

Mjera žurnog izdvajanja i smještaja djeteta izvan obitelji je krajnja mjera koja se poduzima samo u slučaju ugroženosti djetetova života, zdravlja i razvoja. Kako bi se ova mjera odredila, moraju postojati određene pretpostavke koje propisuje sam Obiteljski zakon. Ove pretpostavke su – mora postojati opasnost za život, zdravlje ili dobrobit djeteta koje se može zaštititi samo ako se dijete izdvoji iz obitelji; dakle, ako se to ne uspije postići niti jednom blažom intervencijom u život obitelji (Obiteljski zakon NN 103/15 čl.135. st.1.). Dakle, ako se život, zdravlje i dobrobit djeteta mogu zaštititi samo izdvajanjem djeteta iz neposrednog okruženja, područni ured zavoda za socijalnu skrb će odlučiti o žurnom izdvajanju djeteta od roditelja ili druge osobe kod koje se dijete nalazi. Područni ured o ovoj mjeri odlučuje rješenjem u kojem odlučuje i o privremenom smještaju djeteta, a koji može biti kod druge osobe ako ona zadovoljava pretpostavke za skrbnika, kod udomiteljske obitelji, u ustanovi socijalne skrbi, odnosno kod druge fizičke ili pravne osobe koja obavlja djelatnost socijalne skrbi (Obiteljski zakon NN 103/15 čl.135.st.2.). Rješenje o izdvajanju djeteta centar donosi po službenoj dužnosti, a donosi se na prijedlog roditelja ili djeteta u upravnom postupku (Obiteljski zakon NN 103/15 čl. 136.). Kod izvršenja rješenja centar može tražiti pomoć policije, a ako zbog hitnosti o ovoj mjeri odluči usmenim putem, tada je dužan u roku od 72 sata dostaviti roditelju ili drugoj osobi koja se skrbi o djetetu rješenje u pisanom obliku (Obiteljski zakon NN 103/15 čl.137.). Ova mjera može trajati najdulje 15 dana od dana oduzimanja djeteta (Obiteljski zakon NN 103/15 čl. 138.).

3.2. Mjera oduzimanja prava roditelju da živi sa svojim djetetom i odgaja ga

Ova mjera propisana je člankom 155. Obiteljskog zakona NN 103/15. Pretpostavke za primjenu ove mjere su široko postavljene zbog širokog spektra životnih situacija koje mogu dovesti do primjene ove mjere. Tako su pretpostavke koje Obiteljski zakon navodi sljedeće: nedovoljna skrb o prehrani, higijeni, odijevanju ili redovitom pohađanju škole djeteta. Za provedbu navedene mjere nadležan je sud. Sud će ovu mjeru primijeniti u izvanparničnom postupku prema roditelju koji u većoj mjeri zanemaruje podizanje i odgoj djeteta ili u odnosu na kojeg postoji opasnost za pravilno podizanje djeteta odnosno ako djetetu prijeti neka od opasnosti za život, zdravlje i razvoj ili kada se nisu dogodile planirane promjene u obitelji, a koje su planirane tijekom prethodno određenih mjera za zaštitu djeteta (Obiteljski zakon NN 103/15 čl. 155.). Ova mjera može se smatrati kao prva represivna mjera koja se provodi kada se zaštita prava djeteta ne može postići nekom od blažih mjera (Svalina, Čop 2015.). Primjenom ove mjere dolazi do prestanka života djeteta s roditeljima te je zadaća stručnjaka tu vrlo ozbiljna, s obzirom da je potrebno odrediti puno stvari kao što su: odabir pravog trenutka za izdvajanje djeteta, odluka o smještaju djeteta tijekom trajanja mjere te eventualno o prestanku primjene mjere i vraćanju djeteta u obitelj ili daljnjoj primjeni mjere kojom će se roditelja lišiti roditeljske skrbi (Svalina, Čop 2015.). Ipak, najkompliciranija odluka koja se mora donijeti je treba li uopće dijete izdvojiti ili je bolje ipak da ostane – tu djelatnici socijalne skrbi i pravosuđa moraju biti jako oprezni jer primijeniti mjeru znači preuzeti odgovornost za pružanje konstantne adekvatne pomoći djetetu koja mora biti cijelo vrijeme na nivou (Svalina, Čop 2015.). Obiteljski zakon NN 103/15 kod ove mjere, kao i kod drugih, je izrazito jasan te definira izričitu dužnost suda da djetetu omogući izražavanje mišljenja u obiteljskim stvarima kod ostvarivanja svojih prava. Važnu ulogu tu dobiva djetetov posebni skrbnik koji mora biti pravnik s položenim pravosudnim ispitom zaposlen u Područnom uredu zavoda za socijalnu skrb za posebno skrbništvo koje ustrojava ministarstvo nadležno za poslove socijalne skrbi. Posebnog skrbnika imenuje nadležni centar za socijalnu skrb ili sud u postupcima izricanja mjera za zaštitu osobnih prava i dobrobiti djeteta iz nadležnosti suda. Posebni skrbnik je dužan obavijestiti dijete o predmetu spora, tijeku i ishodu na način koji je primjeren djetetovoj dobi. Razgovor s

djetetom starijim od četrnaest godina mogu obaviti i suci samostalno u izravnom razgovoru s djetetom, no ako se radi o djeci mlađoj od četrnaest godina tada obveza razgovora s djetetom pada isključivo na posebnog skrbnika ili drugu stručnu osobu (Rešetar i Rupiće, 2016.).

3.3. Mjera lišenja roditeljske skrbi

Roditelj se ne može nikada odreći roditeljske skrbi, niti dužnosti, prava i odgovornosti koje iz nje proizlaze, ali roditeljska skrb može se ograničiti ili u najgorem slučaju oduzeti odlukom tijela koja su za to nadležna (Bartuloci, 2014.). Ovo je najteža obiteljskoppravna mjera koja se izriče roditeljima. Sud ju izriče u izvanparničnom postupku kada roditelj grubo krši ili zlorabi svoje roditeljske dužnosti, odgovornosti i prava (Svalina, Čop 2015.). Prema Obiteljskom zakonu NN 103/15 roditelj grubo krši i zlorabi svoje roditeljske dužnosti, odgovornosti i prava ako je napustio dijete, ako ga je izložio nasilju među odraslim članovima obitelji, ako se na temelju izvješća centra za socijalnu skrb vidi da ne poštuje mjere, odluke i upute koje je radi zaštite prava i dobrobiti djeteta prethodno donio centar za socijalnu skrb ili sud te ako se na temelju istog vidi da bi povratak djeteta u obitelj nakon provedene mjere za zaštitu prava i dobrobiti djeteta predstavljao ozbiljnu opasnost za djetetov život, zdravlje i razvoj te ako je donesena pravomoćna presuda kojom je roditelj osuđen za neko od sljedećih kaznenih djela počinjenih na štetu svog djeteta: „... kaznenih djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa (glava XIV.), kaznenih djela protiv braka, obitelji i mladeži (glava XVI.), osim kaznenih djela: povrede dužnosti uzdržavanja iz članka 209., oduzimanja djeteta ili maloljetne osobe iz članka 210., promjene obiteljskog stanja iz članka 211. Kaznenog zakona (»Narodne novine«, br. 110/97., 27/98., 50/00., 129/00., 51/01., 111/03., 190/03., 105/04., 84/05., 71/06., 110/07., 152/08., 57/11. i 77/11.)“ te ako su roditeljeve mentalne sposobnosti toliko ograničene da nije u stanju ostvarivati niti jedan sadržaj roditeljske skrbi, pri čemu je onda ugrožena dobrobit djeteta (čl.171.). Ova mjera je reverzibilna što znači da roditelj lišen roditeljske skrbi ili Područni ured zavoda za socijalnu skrb može pokrenuti postupak za vraćanje iste ukoliko prestanu razlozi zbog kojih je mjera donesena (Svalina, Čop 2015.). Međutim, ako je dijete u razdoblju u kojem je roditeljima bila oduzeta roditeljska skrb postalo

punoljetno, steklo poslovnu sposobnost na način da je sklopilo brak prije punoljetnosti ili odlukom suda, roditelju se roditeljska skrb ne može vratiti jer je nema nad kim više ostvarivati. Isto tako ako dijete u međuvremenu bude posvojeno, roditeljev zahtjev za vraćanje roditeljske skrbi je bespredmetan s obzirom da je posvojenje ireverzibilno – dakle, jednom kad nastane odnos posvojitelj-posvojenik to je veza za cijeli život te biološki roditelji automatski gube sva roditeljska prava, dužnosti i odgovornosti prema djetetu (Bartuloci, 2014.).

3.4. Izdvajanje djece iz obitelji kao mjera socijalne skrbi

Kada se otkrije neki od pojavnih oblika zanemarivanja i zlostavljanja djece u obitelji ili poremećaji u ponašanju ili druge psihofizičke i razvojne teškoće kreće se u proces planiranja i provođenja neposredne skrbi za djecu čiji je razvoj u obitelji ugrožen (Sladović Franz, Mujkanović 2003.). Ovaj proces završava tek kad je djetetova obitelj spremna preuzeti sve funkcije koje joj pripadaju u smislu odgoja i brige o djetetu ili kad dijete odraste pa je sposobno samo brinuti o sebi (Ajduković 1998; prema Sladović Franz, Mujkanović 2003.). Kada se otkrije neki od oblika zlostavljanja ili zanemarivanja djece primjenjuju se već navedene mjere obiteljskopravne zaštite. Nakon samog izdvajanja djeteta važno je pronaći adekvatan smještaj za dijete, pa tako Zakon o socijalnoj skrbi nalaže da pravo na uslugu smještaja u kriznim situacijama između ostalog ima dijete bez odgovarajuće roditeljske skrbi, a krizne situacije su opisane kao situacije u kojima je ugrožen život, zdravlje ili dobrobit osobe (Zakon o socijalnoj skrbi NN 46/22). Nakon zaprimljene prijave o ugroženosti nekog djeteta ili o pojavi rizičnih čimbenika u nekoj obitelji ili po službenoj dužnosti, tim stručnjaka Odjela za djecu, mlade i obitelj, koji čini socijalni radnik koji je voditelj slučaja, psiholog, pravnik i po potrebi socijalni pedagog, utvrđuju sve okolnosti, od uvida u cjelokupnu obiteljsku situaciju do načina i stupnja ugroženosti djetetove dobrobiti uz suradnju sa svima koji ta saznanja mogu dopuniti. Nakon toga se poduzimaju sve mjere koje će na najbolji način zaštititi prava i interes djeteta te pomoći roditeljima da budu kompetentniji i odgovorniji ako za to imaju kapaciteta (Horvat Alajbegović, 2013.). Pravilnik o mjerama zaštite osobnih prava i dobrobiti djeteta (2014.) precizira da u postupku procjene ugroženosti dobrobiti djeteta i njegovih prava stručni je dužan

voditi se sljedećim kriterijima: o stupnju ugroženosti i sigurnosti djetetova života i zdravlja, razvojnim rizici djeteta (niska, umjerena, visoka razina rizika), razvojnim potrebama djeteta: zdravlje, obrazovanje, emocionalni razvoj i ponašanje, identitet, obiteljski i socijalni odnosi, vještinama skrbi za sebe, te okolnostima na strani roditelja: sposobnosti i spremnosti roditelja na promjenu ponašanja te spremnost na suradnju, roditeljske sposobnosti osnovne skrbi, osiguravanja sigurnosti, emocionalne topline, poticanja, vodstva, postavljanja granica i drugo. Procjena ugroženosti prava i dobrobiti djeteta se provodi temeljem prikupljenih socijalno-anamnestičkih podataka i utvrđenih činjenica, te procjenama dobivenim instrumentima Lista za procjenu razvojnih rizika djeteta i Lista za procjenu sigurnosti djeteta (Pravilnik o mjerama zaštite osobnih prava i dobrobiti djeteta, 2014.). Horvat-Alajbegović (2013.) ističe kako je u velikom broju slučajeva kada se djeca moraju izdvojiti riječ o vrlo nesuradljivim roditeljima koji su negativno nastrojeni prema stručnjacima i cijeloj situaciji. Zbog navedenog dobra priprema djeteta i adekvatan rad sa samim roditeljima je vrlo otežan (Horvat-Alajbegović, 2013.). Opačić (2021.) navodi da socijalni radnici gotovo u jednakoj mjeri nadziru, „kažnjavaju“ i pomažu. Istovremeno imaju moć i nemoć i ta kontradikcija koja je u temelju profesije je iznimno teška (Karačić, 2021.). Kao problem kod izdvajanja izvan obitelji ističe se: nedostatak primjerenih smještajnih kapaciteta, s posebnim naglaskom na problem smještaja djece s višestrukim smetnjama u razvoju, dugotrajnost sudskih postupaka (intenziviranje poteškoća u ponašanju i/ili psihofizičkom razvoju), obveza navođenja konkretne udomiteljske obitelji ili ustanove za smještaj djeteta u času podnošenja prijedloga sudu, otežano provođenje ovrhe pravomoćnih rješenja (Horvat-Alajbegović, 2013.). Sve mjere namijenjene zaštiti osobnih prava i interesa djeteta regulirane su redosljedom koji upućuje na postupnost intervencija u odnosu roditelj - dijete (Alinčić i sur., 1994.). Saznanja do koji se dolazi istraživanjem i kroz teoriju (npr. Parton i Mathews, 2001.) upućuju na to da je potrebno stvoriti balans između pružanja podrške obitelji i izvanobiteljske zaštite djece (Sladović Franz, Mujkanović 2003.). Prema tome, izdvajanje djeteta iz obitelji ne bi trebala biti prva, a niti posljednja u nizu mjera pomoći i podrške koje se poduzimaju u zaštiti djeteta; tim više, što se najčešće dijete izdvaja iz obitelji jer se nisu pravodobno prepoznali znakovi rizika odnosno obitelj nije pravodobno dobila druge oblike pomoći ili poduzete mjere nisu imale uspjeha

(Sladović Franz, Mujkanović 2003.). Smještaj djeteta u udomiteljsku obitelj ili ustanovu socijalne skrbi trebao bi biti dio jedinstvenog tretmanskog plana (Department of Health, 1998.). Taj plan trebao bi uključivati pripremu djeteta za odlazak iz obitelji, procjenu njegovog psihofizičkog stanja, odabir adekvatnog smještaja, tretman i intervencije u obitelji kako bi se pokušao osigurati djetetov povratak u obitelji i održavanje kvalitetnih kontakata (Sladović Franz, Mujkanović 2003.).

4. ULOGA SUSTAVA SOCIJALNE SKRBI I DJELOTVORNO VOĐENJE SLUČAJA U SKRBI ZA DJECU

4.1. Sigurnost i dobrobit djece, vođenje slučaja te ključni izazovi prakse

U ovom dijelu rada govorit će se više o samoj ulozi sustava socijalne skrbi pa bi stoga valjalo naglasiti da sve intervencije koje se unutar sustava poduzimaju u pojedinoj obitelji ili radu s djetetom te sve aktivnosti koje se provode u svom središtu moraju imati pojedino dijete, trebaju biti usmjerene što više na obitelj odnosno roditelje i biti maksimalno individualizirane (Ajduković, Sladović Franz 2021.). Na taj način zadovoljavaju se specifične potrebe djece i obitelji. U sustavu socijalne skrbi intervencije trebaju biti maksimalno izvedene tako da se temelje na suradnom odnosu stručnjaka i roditelja, usmjerene da jačaju roditeljske sposobnosti, da budu povezane sa zajednicom i kulturalno osjetljive, a sve u cilju promjene roditeljskih ponašanja, uvjerenja i znanja te promjene širih okolnosti koje pridonose dobrobiti djeteta (Ajduković, Sladović Franz 2021.). Roditelji su prije svih odgovorni za sigurnost i dobrobit djeteta, no, nekada to iz raznih razloga nisu u mogućnosti osigurati te je zato potreban dobar i učinkovit sustav socijalne skrbi koji će na toj sekundarnoj razini jamčiti sigurnost i dobrobit djece (Ajduković, Sladović Franz, 2021.). Zbog toga je važno pravovremeno reagirati, jer izostanak pravovremene i učinkovite reakcije sustava tj. stručnjaka iz sustava i društva također djeci nanosi štetu te predstavlja oblik zanemarivanja potreba djece (Ajduković, Sladović Franz 2021.). U socijalnom radu, vođenje slučaja se temelji na procjeni stvarnih potreba korisnika i na timskom radu oko pojedinog djeteta u riziku i njegove obitelji. Na taj način se mijenja perspektiva stručnjaka/pružatelja usluga jer korisnik zauzima središnje mjesto i aktivnu ulogu u postupku (Karačić, 2008.). Ovakva metoda je važna jer se na taj način razvijaju usluge koje stvarno odgovaraju procijenjenim potrebama koje korisnici imaju i njihovim sposobnostima (Karačić, 2008.). Vođenje slučaja u zaštiti djece primarno je usmjereno na promjenu roditeljskih ponašanja, usavršavanje njihovih kompetencija; nekada može biti usmjereno i na promjenu ponašanja djece i ostalih loših obiteljskih prilika, a sve kako bi se osigurao uspješan razvoj i sigurnost djece (Karačić, 2021.). Također, djelotvorno vođenje slučaja zahtijeva stručnjake koji će imati visoke kompetencije i

koji će se moći kontinuirano usavršavati, biti uključeni u superviziju, ali i sustav koji će biti dovoljno fleksibilan da se prilagodi specifičnim situacijama korisnika i njihovih obitelji (Karačić, 2021.). Karačić (2021.) navodi da je prema Ajduković i Urbanc (2009.) ključni cilj rada po metodi vođenja slučaja postići ravnotežu između sposobnosti koje imaju pojedinci i resursa za njihovo ostvarenje. Ovo je važno kod zaštite dobrobiti djece jer stručnjak ne djeluje iz pozicije „doktora“ koji će popraviti i riješiti sve sam, nego zajedno s roditeljima radi da se iznađe rješenje odnosno postupno dolazi do rješenja zajedno s njima (Karačić, 2021.). Kako bi vođenje slučaja bilo što uspješnije potrebna je stalna suradnja stručnjaka sa svih odjela centra za socijalnu skrb, a kojima koordinira voditelj slučaja (Karačić, 2021.).

Kada se govori o izazovima prakse socijalnog rada u provođenju mjera može se reći da kada se radi s djecom koja žive u obiteljima u riziku, s obzirom na složenost svake pojedine situacije, uvijek je potreban dovoljan broj stručnjaka koji imaju dovoljno vremena posvetiti se svakom pojedinom slučaju. Standardi pružanja socijalnih usluga trebaju biti definirani, materijalni i tehnički uvjeti osigurani te poticajno okruženje za zaštitu djece omogućeno. Kako ističe Karačić (2021.) ovo su još česti izazovi u Hrvatskoj. Kada se dogodi neko zlostavljanje ili zanemarivanje, mediji u Hrvatskoj redovito postavljaju pitanje zašto se takvi događaji nisu spriječili i traže se krivci, a prozvani su najčešće upravo socijalni radnici (Aldridge, 1994.; prema Stanić, 2020.). Zagrebačko psihološko društvo (2021.) u svom osvrtu na događaje iz 2019. godine kada su ubijeni socijalna radnica i pravnik iz Centra za socijalnu skrb Đakovo navodi kako nema svrhe tražiti krivca te ističu da isto može biti opasno jer kolektivno prozivanje bilo kojih stručnjaka može dovesti do novih tragedija jer potpiruje nezadovoljstvo i daje dodatan motiv ljudima koji bi željeli preuzeti pravdu u svoje ruke (Zagrebačko psihološko društvo, 2021.). Potrebno je djelovati na svim razinama kako bi se primjenjivalo zakone i pravilnike te omogućilo, po potrebi, njihovo mijenjanje; u svrhu omogućavanja stručnjacima rad s optimalnim brojem obitelji, kontinuirane dodatne edukacije, redovite supervizije, bolje uvjete rada u ustanovi, ali i na terenu, razvijenu mrežu kvalitetnih socijalnih usluga u zajednici, a samim time dobit će se onda kvalitetnije socijalne usluge i stručnjaci koji ne sagorijevaju tako brzo ni lako (Karačić, 2021.). Kada se govori o izazovima i otežavajućim uvjetima rada socijalnih radnika, Schreiber i suradnici (2013.) istaknuli su nekoliko čimbenika kao

što su velik broj slučajeva koji ograničavaju vrijeme provedeno s korisnicima usluga, te politike pojedine države i procedure koje postavljaju velike zahtjeve za papirologiju umjesto na odnose s korisnicima, kao i visok stres koji prati prirodu samih slučajeva (Schreiber, Fuller i Pacey, 2013.; prema Lauritzen, Fossum i Vis, 2018.). Autori Ilijaš, Štengl i Podobnik (2020.) naglašavaju kako su jedan od najvećih izazova u radu socijalnih radnika manjak zaposlenih stručnih radnika, česte promjene zakonske legislative te podložnost medijskim prozivanjima. U istraživanju autora Milić Babić, Žganec i Berc (2021.) u kojem su sudjelovali socijalni radnici zaposleni u neprofitnom sektoru i javnim ustanovama; pokazalo se da su socijalni radnici pri opisu uvjeta rada naglasili kako postoje poteškoće u financiranju, nedostatku kadra, odnosno neadekvatnom broju socijalnih radnika, te se nadovezuju kako neadekvatni prostorni uvjeti utječu na samu kvalitetu rada. Također, pri terenskom radu nedostaje službenih vozila, čime naglašavaju kako je na taj način teško obaviti sve terene, naročito one koji su zaista nužni. Naglašavaju kako je posao kompleksan te da postoji previše administracije. Poteškoće se javljaju i pri uspostavljanju suradnje s korisnicima, drugim ustanovama i stručnjacima no i agresivnim korisnicima pri čemu socijalni radnici ističu kako su osjetili agresiju putem društvenih mreža, verbalnu agresiju uživo i preko telefona, vrijeđanje čak i izvan radnog mjesta (Milić Babić, Žganec i Berc, 2021.).

4.2. Instrumenti socijalnog rada za procjenu obiteljske situacije i potreba djece

Kada se govori o radu s obiteljima koje su u riziku, danas se sve više koriste standardizirani instrumenti koji su važni jer doprinose tome da stručnjak bude objektivan te se pomoću njih praksa socijalnog rada unapređuje i ujednačava (Karačić, 2021.). Nadalje, Karačić (2021.) navodi da su u Hrvatskoj razvijene liste za procjenu razvojnih rizika kao i lista za procjenu sigurnosti djeteta čija je primjena obavezna Pravilnikom o mjerama zaštite osobnih prava i dobrobiti djeteta (NN, 123/15). Također, stručnjacima je dostupan čitav niz različitih upitnika i predložaka koji im uvelike mogu olakšati rad u ovom polju te osigurati objektivnost (Ajduković i Radočaj 2008.; Ajduković, 2015.). Pravilnikom o mjerama zaštite osobnih prava i dobrobiti djeteta (NN, 123/15) propisani su kriteriji za stručnu procjenu, način na koji se provode

mjere za zaštitu osobnih prava i dobrobiti djeteta, način na koji se bira voditelj mjere, njegove zadaće i dužnosti te visina naknade, obveze roditelja i voditelja slučaja. U tom istom pravilniku definiran je i način na koji se procjenjuje najbolji interes i dobrobit djeteta, način na koji se prate i preispituju mjere te njihova evaluacija uz dakako, obveznu primjenu instrumenata i predložaka socijalnog rada kao što su: liste za procjenu razvojnih rizika djeteta, liste za procjenu sigurnosti djeteta, predložak za planiranje mjere, predložak za mjesečna i završno izvješće voditelja mjere, predložak za završnu evaluaciju mjere (Karačić, 2021.). Ajduković i Sladović Franz (2008.:196) ističu da su instrumenti socijalnog rada pomoćna sredstva i oruđa koja „*olakšavaju sveobuhvatnu procjenu obitelji pod psihosocijalnim rizicima kao i potreba djece koja odrastaju u njima*“. Ako se ovi instrumenti koriste na odgovarajući način to može znatno olakšati procjenu potreba i planiranje intervencija te zatim i donošenje odluka i preporuka koje su utemeljene na jasnim argumentima, a također mogu olakšati pisanje izvješća za sud ili praćenje samog napretka u radu (Ajduković, Sladović Franz 2008.). Ajduković i Sladović Franz (2008.) navele su nekoliko vrsta instrumenata koje socijalni radnici mogu koristiti u zaštiti dobrobiti i interesa djece, a grupirale su ih u tri skupine: razvojne potrebe djeteta, različiti aspekti roditeljskih vještina te obiteljski i okolinski čimbenici.

Tablica 4.1. Instrumenti socijalnog rada za procjenu u radu s obitelji i zaštiti djece

OBITELJSKI OKOLINSKI ČIMBENICI	DJETETOVE RAZVOJNE POTREBE	RODITELJSKE SPOSOBNOSTI
Lista za procjenu roditeljskih snaga: koristi se za dobivanje uvida u pozitivne snaga obitelji.	Upitnik snaga i poteškoća: za dobivanje uvida u različite aspekte djetetova doživljavanja i ponašanja (npr. prosocijalno ponašanje, hiperaktivnost, emocionalne/ponašajne poteškoće i sl.).	Skala roditeljskog stresa: stupanj doživljenog stresa zbog roditeljstva.
Lista za procjenu roditeljskih rizika: omogućuje uvid u rizične čimbenike u obitelji.	Izražavanje osjećaja djeteta: procjena djetetovog emocionalnog stanja.	Svakodnevne brige roditelja: uvid u poteškoće svakodnevne skrbi o djeci iz perspektive roditelja.
Lista rizika za zlostavljanje djeteta: svrha je pravovremeno	Lista za procjenu privrženosti: dobivanje uvida u ponašanja djece	Procjena roditeljskih sposobnosti i izvršavanja roditeljskih zadaća:

otkriti koje obitelji su rizične za zlostavljanje djece.	koja su izdvojena prilikom susreta s roditeljima.	procjena sposobnosti roditelja da izvršava određene roditeljske zadatke.
Kempeov inventar obiteljskih stresora: procjena stresora i stupnja u kojem je zbog njih razvoj djeteta ugrožen.	Upitnik utjecaja djeteta na obitelj: dobivanje uvida u interakciju i dinamiku obiteljskih odnosa te doprinosa koje svako dijete ima u tome.	Skala dobrobiti roditelja/skrbnika: procjena kako se roditelj/skrbnik osjeća – posebni naglasak na depresiju, anksioznost i razdražljivost.
Skala obiteljskih resursa: procjena resursa obitelji za skrb o djeci, za pronalaženje pozitivnih snaga u obitelji.		
Lista/Upitnik stresnih događaja: dobivanje uvida u stresne događaje koji su se dogodili u posljednjih 12 mjeseci.		
Skala održavanosti domaćinstva: aspekti održavanja čistoće i higijene u kući ili stanu.		

Izvor: Ajduković, M. i Radočaj, T. (2008.).

5. ZAKLJUČAK

Djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi jedna su od najranjivijih skupina u društvu. Izdvajanje djece iz obitelji najvjerojatnije je jedan od najvećih izazova koji se stavlja pred stručnjake socijalnog rada. Izdvajanje predstavlja svojevrsan teret za svakog stručnjaka jer se treba temeljiti na dobro provedenim procjenama kroz instrumente koje socijalni rad nudi. Nazvano je „teretom“ jer ova odluka mijenja život djeteta, a velika je odgovornost takvu odluku donijeti. Naše zakonodavstvo propisuje, a i stručnjaci socijalni radnici, socijalni pedagozi i psiholozi slažu se, da je izdvajanje djeteta iz obitelji krajnja mjera do koje dolazi samo u slučaju ugroženosti djetetova života, zdravlja, razvoja i sveopće dobrobiti. Uloga socijalnog radnika u tom procesu je neupitna što kazuje i sam pravilnik te je propisano koji se alati koriste. U Hrvatskoj je važno reći kako je pri procjeni sigurnosti važna Lista za procjenu sigurnosti, a za razvojne rizike je važna Lista za procjenu razvojnih rizika. Instrumenti u socijalnom radu svakako mogu i trebaju pridonijeti radu socijalnih radnika, te pomoći na koji dio se trebaju fokusirati. Ipak svaka obitelj je cjelina za sebe i unosi svoja iskustva što zasigurno nije zanemarivo. No pri primjeni instrumenata treba voditi računa o ograničenjima njihove primjene te uz njih pri procjeni koristiti i druge metode procjene. Socijalni radnici donose odluke na temelju brojnih čimbenika, no u tom procesu procjena i izrade mišljenja ograničeni su brojnim objektivnim okolnostima, Pa tako u Hrvatskoj u CZSS-ima imamo manjak socijalnih radnika i drugih stručnjaka, manjak vozila za teren, izloženi su prijetnjama, vrijeđanjima i omalovažavanjima te degradacijom struke u javnosti. S obzirom na navedeno, pitanje je koliko se učinkovito osjećaju u takvom okruženju. Što se tiče budućih istraživanja, bilo bi važno istražiti na koji način socijalni radnici donose odluke pri izdvajanju djece, u kojoj im mjeri instrumenti procjene pomažu u radu odnosno u koliko ih ograničavaju ili usmjeravaju, također bi trebalo istražiti na koji način pripremaju djecu i roditelje na izdvajanje, imaju li uopće vremena i osjećaju li se kompetentni za pripremu te koliko oni sami imaju utjecaja na proces. Važna tema bi bila i suradnja socijalnih radnika s drugim akterima koji su važni u zaštiti djece kao i utjecaj pandemije virusa COVID-19 na svakodnevni rad i na kontekst izdvajanja djece.

POPIS TABLICA

Broj tablice	Naslov	Stranica
4.1.	Instrumenti socijalnog rada za procjenu u radu s obitelji i zaštiti djece	19

LITERATURA

- [1] Ajduković, M. (1998). Suradnja centra za socijalnu skrb i doma za djecu u zaštiti zanemarivane i zlostavljane djece. *Ljetopis socijalnog rada*, 5 (1), 41-56. Preuzeto 15.8.2023. s <https://hrcak.srce.hr/198508>
- [2] Ajduković, M. (2004). Pristupi zbrinjavanju djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi u Europi. *Revija za socijalnu politiku*, 3(4), 299 – 320.
- [3] Ajduković, M., Sladović Franz, B. i Kregar Klaudija (2005) Razlozi izdvajanja i obilježja života u primarnoj obitelji djece u javnoj skrbi. *Dijete i društvo. Časopis za promicanje prava djeteta*, 7 (2), 328-354.
- [4] Ajduković, M. i Radočaj, T. (2008). *Pravo djeteta na život u obitelji: stručna pomoć obiteljima s djecom i nadzor nad izvršavanjem roditeljske skrbi kao proces podrške za uspješno roditeljstvo*. Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku. Dostupno na: <https://www.unicef.org/croatia/media/616/file/Pravo%20djeteta%20na%20%C5%BEivot%20u%20obitelji.pdf>
- [5] Ajduković, M., Sladović Franz, B. (2008). Instrumenti socijalnog rada za procjenjivanje obiteljske situacije i potreba djece. U.D. Ajduković, Radočaj (ur.), *Pravo djeteta na život u obitelji: stručna pomoć obiteljima s djecom i nadzor nad izvršavanjem roditeljske skrbi kao proces podrške za uspješno roditeljstvo*, (str.195-200). Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku.
- [6] Ajduković, M. i Urbanc, K. (2009). Integrirajući pristup u socijalnom radu kao kontekst razumijevanja individualnog plana skrbi. *Ljetopis socijalnog rada*, 16(3), 503-535.
- [7] Ajduković, D. i Ajduković, M. (2015). Evaluacija učinaka mjere stručne pomoći roditeljima. Pomoć roditeljima u zaštiti dobrobit djece. *Priručnik za socijalne radnike, druge stručnjake i suradnike centra za socijalnu skrb*. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć i Ured UNICEF-a za Hrvatsku, 100-106.
- [8] Ajduković, M. (2015) *Pomoć roditeljima u zaštiti dobrobiti djeteta*. Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku. Posjećeno 7.8. 2023. na mrežnim stranicama UNICEF-a Hrvatska: https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2015/09/DPPUnicef-prirucnik_Dobrobit_djeteta-web.pdf

- [9] Ajduković, M. (2021) *Smjernice za unapređenje međuresorne suradnje u zaštiti dobrobiti djece*. Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku. Posjećeno 21.7.2023. na mrežnoj stranici UNICEF-a: <https://www.unicef.org/croatia/izvjesca/smjernice-zaunapredenje-meduresorne-suradnje-u-zastiti-dobrobiti-djece>
- [10] Alinčić, M., Bakarić-Abramović, A., Hrabar, D. i Hlača, N. (1994.) *Obiteljsko pravo*. Zagreb: Birotehnika CDO.
- [11] Alinčić, M., Bakarić M., Abramović, A., Belajec, V., Hrabar, D i Korač, A. (1999). *Komentar Obiteljskog zakona*. Zagreb: Narodne novine.
- [12] Bartuloci, M. (2014). Smještaj djece izvan obitelji u Republici Hrvatskoj i Smjernice za alternativnu skrb UNICEF-a. *Pravnik*, 47 (95), 53-72. Preuzeto 29.8.2023. s <https://hrcak.srce.hr/135478>
- [13] Bos, K. J., Fox, N., Zeanah, C. H. i Nelson III, C. A. (2009). Effects of early psychosocial deprivation on the development of memory and executive function. *Frontiers in Behavioral Neuroscience*, 3 (16), 1-7.
- [14] Branica, V. (2006). Razvoj društvene skrbi za djecu u prvoj polovini 20. stoljeća. *Ljetopis socijalnog rada*, 13 (1), 47-62. Preuzeto 13.7.2022. s <https://hrcak.srce.hr/7592>
- [15] CZSS Zagreb (2022) Socijalne usluge-smještaj djece i maloljetnika, posjećeno 25.6.2023. na mrežnoj stranici Centra za socijalnu skrb Zagreb: <https://www.czss-zagreb.hr/djelatnosti/socijalne-usluge/smjestaj-djecei-maloljetnikai>
- [16] Čop, M. i Svalina, I. (2015). Obiteljskopравни aspekt izdvajanja djeteta iz obitelji. *Pravnik*, 48. (98.), 0-0. Preuzeto 13.7.2022. s <https://hrcak.srce.hr/153549> 12.7.2022.
- [17] Delgado, P., Pinto, S., V., Carvalho, M., S., J. (2017) Attitudes and decisionmaking in the child protection system: a comparison of students and professionals. *Criminology & Social Integration Journal Vol. 25 No. 2 2017* 2- 14 str.
- [18] Department of Health (1998.) *Caring for Children Away from Home: Messages from Research*. Chichester: John Wiley & Sons Ltd.FF

- [19] Gudbrandsson, B. (2003.) Children at risk and in care. Draft final report. Strasbourg: Council of Europe.
- [20] Horvat-Alajbegović, B. (2013) *Izdvajanje djece iz obitelji, priprema i izvršenje uloga Centra* (Power Point prezentacija). Posjećeno 22.7.2023. na mrežnoj stranici uszm.hr: <http://uszm.hr/poziv-na-strucni-skup-javnu-tribinu/izdvajanje-djece-iz-obitelji-priprema-czss-zagreb/>
- [21] Howarth, J., Tarr, S., (2015) Child Visibility in Cases of Chronic Neglect: Implications for Social Work Practice: *The British Journal of Social Work, Vol. 45, No. 5 (JULY 2015), pp. 1379-1394*
- [22] Hrabar, D. (2005) Pravo djeteta na obiteljski život. *Dijete i društvo, 7(2) , 382 – 397.*
- [23] Hrabar, D. (2008). Posvojenje na razmeđi interesa posvojitelja i posvojenika. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, 58 (5), 1107 – 1139.*
- [24] Hrvatska enciklopedija. Posjećeno 12.7.2023.
<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=44557>
- [25] Ilijaš, A., Šengl, M., Podobnik, M. (2020) Izvori profesionalnog stresa i potrebe u zaštiti od profesionalnog stresa stručnih radnika Centra za socijalnu skrb Zagreb. *Ljetopis socijalnog rada 2021., 28 (1), 7-36.*
- [26] Jovančević, M. (2008). *O važnosti odnosa dojenče - roditelj*. U: A, Ajduković, Radočaj T. (ur.), *Pravo djeteta na život u obitelji (27 - 41)*. Zagreb: Ured UNICEF – a za Hrvatsku.
- [27] Karačić, Š. (2021). Djelotvorno vođenje slučaja. U.D. Ajduković, Sladović Franz (ur.), *Sigurnost i dobrobit djeteta: Strukturirani pristup zaštiti djece u sustavu socijalne skrbi*, (str. 14-36). Zagreb: UNICEF i Društvo za psihološku pomoć.
- [28] Konvencija o pravima djeteta, (Convention on the Rights of the Child), UN General Assembly, 20 November 1989, Resolution 44 /25, dostupno na: <http://www.un.org/documents/ga/res/44/a44r025.htm>; Sl. 1. SFRJ br. 15/90, NN MU br. 12/93, 20/97

- [29] Korać, A. (2003). Posvojenje- napokon jedinstven oblik, u: Alinčić, M., Dika, M., Hrbar, D., Jelavić, M., Korać, A., Obiteljski zakon - Novine, dvojbe i perspektive. *Narodne novine*, Zagreb, str. 63.
- [30] Milić Babić, M., Žganec, N., Berc, G. (2021). Perspektiva socijalnih radnika o uvjetima rada, odnosu društva prema struci i preporuke za unaprjeđenje profesije. *Ljetopis socijalnog rada* 2021., 28 (2), 353-373.
- [31] Obiteljski zakon. *Narodne novine*. 103/15
- [32] Opća deklaracija o ljudskim pravima (Universal declaration of human rights), UN General Assembly, 10 December 1948., Resolution 217 A (III), dostupno na: <http://www.un.org/en/documents/udhr/>; Odluka o objavi Opće deklaracije o ljudskim pravima, Službeni list SFRJ, br. 15/1990.
- [33] Parton, N. i Mathews, R. (2001.) New Directions in child protection and family support in Western Australia: a policy initiative to re-focus child welfare practice. *Child and Family Social Work*, 6, 97 – 113.
- [34] Pravilnik o mjerama zaštite osobnih prava i dobrobiti djeteta (2015). *Narodne novine*, 123/15.
- [35] Protokol o postupanju u slučaju zlostavljanja i zanemarivanja djece (2014). Zagreb: Vlada Republike Hrvatske. Dostupno na: <https://zdravlje.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Programi,%20projekti%20i%20strategije/Protokol%20o%20postupanju%20u%20slu%C4%8Daju%20zlostavljanja%20i%20zanemarivanja%20djece.pdf>
- [36] Radočaj T. (2007). Pravo djeteta na odrastanje u obitelji: Smjernice za praktični rad na državnom i međudržavnom posvojenju i udomiteljskoj skrbi. *Ljetopis socijalnog rada*, 14(1), 233 – 256.
- [37] Rešetar, B., Rupiće, D. (2016) Posebni skrbnik za dijete u hrvatskom i njemačkom obiteljskopravnom sustavu. *Zb. Prav. fak. Sveuč. Rij. (1991) v. 37, br. 3*, 1175- 1200 (2016)

- [38] Sladović Franz, B. i Mujkanović, Đ. (2003). Izdvajanje djece iz obitelji kao mjera socijalne skrbi. *Ljetopis socijalnog rada*, 10 (2), 229-242. Preuzeto 1.8.2022. s <https://hrcak.srce.hr/3514> 18.7.2022.
- [39] Sladović Franz, B. (2004). Odabir izvanobiteljskog smještaja djece ugroženog razvoja u obitelji. *Ljetopis socijalnog rada*, 11 (2), 215 – 228.
- [40] Sladović Franz, B. (2011). Značajke procesa odlučivanja u socijalnoj skrbi za djecu. *Ljetopis socijalnog rada*, 18 (3), 439-467. Preuzeto 29.8.2022. s <https://hrcak.srce.hr/75419>
- [41] Vučković, S. i Ručević, S. (2017). Procjena djece u sustavu socijalne skrbi: važnost izvršnih funkcija. *Ljetopis socijalnog rada*, 24 (3), 453-477. Preuzeto 12.8.2022. s <https://doi.org/10.3935/ljsr.v24i3.155>
- [42] Wilkins, D. (2015) Balancing Risk and Protective Factors: How Do Social Workers and Social Work Managers Analyse Referrals that May Indicate Children Are at Risk of Significant Harm. *The British Journal of Social Work*, Vol. 45, No. 1 (JANUARY 2015), pp. 395-411 39.
- [43] Woodside, M. i McClam, T. (2003). Generalist case management: a method of human service delivery. Pacific Grove, CA: Thomson-Brooks/Colle.
- [44] Zagrebačko psihološko društvo (2021) Ponovna tragedija-ponovna šansa za učenje i poziv na promjene posjećeno 15.7.2023. na mrežnoj stranici Zagrebačkog psihološkog društva: <https://zgpd.hr/2021/04/06/961/>
- [45] Zakon o socijalnoj skrbi. *Narodne novine*, br. 18/22, 46/22.
- [46] Žic Grgat, B., Jelavić M. (2005) Institucionalna skrb o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi i perspektive razvoja skrbi o djeci izvan obitelji. *Dijete i društvo*, 7(2), 297 – 325.